

1969

"Szabadság" 1969 June

①

Irta: VASVÁRY ÖDÖN

A KIRALFY. TESTVÉREK CENTENÁRIUMA

Száz esztendővel ezelőtt, 1869 május 31-én egy magyar táncos csoport mutatkozott be a régi newyorki "Olympic" színházban. A csoportban

Vasváry Ödön

hatan voltak, valamennyien testvérek, akik akkor jöttek Magyarországból, "Kiralffy"-nak nevezve magukat. Három férfi és három nő volt ebben a családi együttesben: Imre, Bolossy (így írta mindig a nevét) és Arnold a férfiak, Haniola, Emelie és Katie a nők. Különösebb feltűnést aligha kelthettek és első szereplésük távolról sem volt szenzációs, bizonyos mértéket azonban meg kellett, hogy üssön, mert a csoport együtt maradt és még egy ideig táncmutatványokat produkált. Egy kép van előttem, amely a csoport három tagját ábrázolja: Imrét, Bolossyt és Haniolát, kackiás magyar "huszár" és "menyecskés" öltözetben. A két férfin természetesen szűk nadrág feszül, derékon alul valami saját tervezésű sűjtásozással, lábukon nem csizma van, hanem rövidszáru, felül lefelé hajtott leffentyűs cipő. A nő szoknyája bokorugró, magyarosan széles a sok alsószoknyától, derekán ugyancsak alaposan kiteremtettézt pruszlik. A két férfi karján fehér borjuszájú ing lobog, rajtuk ugyancsak agyonzsinórozott mellény, amit Imre vállán egy lapos,

2

mentének indult ruhadarab tesz még romantikusabbá. Fejükön, kacérul félrecsapva az elmaradhatatlan "huszárcsakó", amelyet természetesen soha senki sem látott vagy viselt, mert összeállítás a táncosok egyéni géniuszának alkotása volt. Egymás mellett állva, egymás kezét fogva néz a csoport a fényképező gépbe. Haniola és Imre még keresztbe is teszik a lábuk fejét, bokázásra készen, hogy táncos mivoltuk minél jobban kidomborodjék.

Hogy kik voltak, honnan jöttek, arról alig tudunk valamit. Amit tudunk, maga Imre Kiralfy beszélte el, már mint idős ember, fényes pályafutása tetőfokán, tiz esztendővel a halála előtt, tehát 64 éves korában. Önmagáról beszélt, mert a csoportnak kétségkívül ő volt az esze, akiből a színházi óriás látványosságok megteremtője lett. A nők hamarosan férjhez mentek és eltűntek a színpadról. Arnold kezdettől fogva komikus táncos volt és az is maradt, Bolossy pedig, sokkal kisebb arányokban s valószínűleg kisebb sikerrel bátyja példáját követve, hasonló produkciók szervezője lett.

Imre körülbelül 1843-ban született, nem tudjuk hol, valószínűleg Pesten. Azt mondja, hogy még nem volt egészen 5 éves, amikor Kossuth Lajost látta. Házukat bombatalálat érte. Afféle csodagyerekként kezdte mint énekes. Talán hat éves volt, amikor először szerepelt mint színpadi énekes Weber "Preciosa" című operájában. Gyorsan támadt hírességében bemutatták IV. Frigyes Vilmos porosz királynak is, jóval később pedig valóságos kedvence lett Maximilián főhercegnek, a tragikus véget ért mexikói császárnak, aki Póla hadi kikötőben az egyik hadihajó vízre bocsátása alkalmával meghívta arra a fogadásra is, amit a császári család tagjai számára rendeztek. Közben zeneszerzést is tanult, több zenedarabot komponált.

22 esztendőös korában, 1867-ben Párisba került, majd a következő évben Brüsszelbe ment. Rendezői pályáját ott kezdte, olyan sikerrel, hogy nemsokára egy óriási parádé rendezését bízták rá, amelyben négy ezer katona vett részt.

1869-ben testvéreivel együtt az Egyesült Államokba ment és ott mint táncsoport mutatkoztak be. A folyton népesedő és gazdagodó óriási új ország népének igényei rohamosan nőttek. Imre elgondolása szerint elérkezett a nagyarányú színházi látványosságok korszaka. Sikerült megszervezni az első ilyen természetű produkciót, alig négy esztendei amerikai élet után. Akkor jelent meg, 1873-ban, Jules Vernének, a francia írónak "Utazás a föld körül 80 nap alatt" című regénye, amelynek fantasztikus ötletét és eseményeit használta fel Kiralfy az első, ilyen cím alatt rendezett látványosságában. A siker nagy volt, de nemsokára másik siker követte: "The Black Crook" címmel. Kiderült, hogy ilyen produkciók részére nincs megfelelő színpad sehol. Ezért 1876-ban, ezuttal Philadelphiában, megépítette az Alhambra színházat a South Broad Streeten, a Locust és Spruce utcák között. A nagy kerttel összekötött színház azonban nemsokára leégett s ekkor a Kiralfyak áttértek a "staggione" rendszerre, a vándorló színházra, amellyel bejárták az egész országot. Soha eddig ilyen látványos dolgok színpadra nem kerültek. Ilyenek voltak az "Enchantment", "Salamon király és Jeruzsálem pusztulása", "Pocahontas", "Columbus és Amerika felfedezése", ami két esztendeig ment egyfolytában és mások. Az utolsó ilyen természetű előadások a kilencvenes évek elején voltak.

Imre 25 évig élt az Egyesült Államokban, ahonét Angliába ment, ahol a világiállítások, stb. alkalmával volt alkalma hasonló produkciók bemutatására. Egy fennmaradt fénykép a királyi

4

család körében mutatja be Kiralfy Imrét. 1919-ben halt meg Angliában.

J. P. Barnum, a cirkuszkirály, már öreg ember volt, amikor a Kiralfyak virágjukban voltak. Barnum megismerkedett és összebarátkozott Imrével s közösen dolgozták ki egy látványos darab, a "Velece" részleteit, amit azután Londonban adtak elő nagy sikerrel.

Ezeknek a látványosságoknak ideje azonban végképen elmúlt, főképen a mozi terfoglalása és a folyton növekvő drágulás miatt. A Kiralfyak azonban maradandó nevet biztosítottak maguknak az amerikai színház történetében. Ezt a helyet és emléket a színháztörténeti szakkönyvek őrzik számukra, ha a világ őket már el is felejtette.

